

Hikayat Abdullah: วรรณกรรมประวัติศาสตร์จากโลกมาเลย์ศตวรรษที่ ๑๙

Hikayat Abdullah หรือที่จะเรียกต่อไปว่า “เรื่องของอับดุลเลาะห์”^๑ เป็นวรรณกรรมสำคัญชิ้นหนึ่งของบริเวณคาบสมุทรมลายูซึ่งเป็นที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลาย ในประเทศมาเลเซีย งานชิ้นนี้ได้รับการกล่าวขวัญทั้งจากวงการประวัติศาสตร์และในแวดวงวรรณกรรม ในแง่ของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” เป็นที่รู้จักกันดีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า *Sejarah Melayu* (พงศาวดารมาลายู) ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นอมตะแห่งงานเขียนทางประวัติศาสตร์พื้นเมืองของคาบสมุทรมลายู^๒ และ *Tuhfat al-Nafis* งานเขียนในศตวรรษที่ ๑๙ โดย Raja Ali Haji แห่ง Riau สำหรับ

* อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

^๑ A.H. Hill, *The Hikayat Abdullah : An Annotated Translation Journal of the Malayan Branch Royal Asiatic Society*, vol. 28, Part 3, June 1955 (ต่อไปจะใช้ชื่อว่า “เรื่องของอับดุลเลาะห์”)

^๒ Hikayat เป็นชื่อเรียกงานเขียนดั้งเดิมชนิดหนึ่งของมาเลย์ ซึ่งอาจจะเทียบเป็นภาษาไทยว่า ตำนาน มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าอ่านจะเป็นเรื่องสั้น ๆ ต่อกันหลาย ๆ เรื่อง Hikayat ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันดีคือ Hikayat Hung Tuah ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรพบุรุษพเนียบชาวมาเลย์ งานเขียนประเภท Hikayat ได้รับยกย่องว่าเป็นต้นเค้าของการเขียนนวนิยายสมัยใหม่ Hikayat Abdullah เองก็ได้รับการเสนอว่าเป็นแม่แบบของวรรณกรรมยุคใหม่เพราะการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตและความฝันไปรอบ ๆ ตัวซึ่งมีลักษณะของความเป็นจริงและความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้แตกต่างจากนิทานพื้นบ้านและงานเขียนของราชสำนัก ดู Thelma B. Kintanar, *Self and Society in SEA Fiction: Thematic Explorations in the Twentieth Century Fiction of Five ASEAN Countries*. Singapore Institute of SEA studies, 1988, หน้า ๑๔-๑๕. คำแปล Hikayat ว่า “เรื่อง” ในบทนี้ใช้ตามคำแปลภาษาอังกฤษซึ่งให้ความหมายว่าเป็น “story” หรือ “account”

^๓ C.C. Brown, (trans) *The Sejarah Melayu or Malay Annals*. JMBRAS vol. 25, 1952.

งานชิ้นหลังนี้มีความสำคัญในพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์นิพนธ์ของคาบสมุทรมลายู เนื่องจากการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาศาสนาอิสลามและสะท้อนรูปแบบหนึ่งของการตอบโต้ที่คนพื้นเมืองมีต่อการขยายแผ่อิทธิพลของตะวันตกเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้^๔ ส่วน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” นั้นเป็นงานเขียนในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๕ เช่นกันแต่เขียนขึ้นก่อน *Tuhfat al-Nafis* เพียงเล็กน้อย ข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไปที่ได้จากงานเขียนชิ้นนี้คือเรื่องราวการก่อตั้งและความเจริญเติบโตของสิงคโปร์ในฐานะเมืองท่าการค้าเสรีของอังกฤษ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของสิงคโปร์ในระยะต่อมาได้ใช้ข้อมูลที่มีปรากฏใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” เป็นจำนวนไม่น้อย^๕ นอกจากจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ยังพาเราไปรู้จักกับตัวละครเด่น ๆ ที่มีบทบาทโดดเด่นอยู่ในอดีตขณะนั้นทั้งที่เป็นชาวอังกฤษ มาเลย์ และจีน

อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของวรรณกรรมเรื่องนี้มิได้อยู่ในเนื้อหาที่บอกเล่าถึงอดีต (ซึ่งในหลายส่วนก็ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงนัก)^๖ แต่อยู่ที่ความสามารถในการสะท้อนให้เห็นช่วงต่อของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นในดินแดนแถบคาบสมุทรมลายูระยะนั้น โลกที่เราเรียนรู้ได้จาก “เรื่องของอับดุลเลาะห์” เป็นโลกที่ตะวันออกพบ

ตะวันตกในบรรยากาศที่สงบพอที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นโลกที่ก้าวไปข้างหน้าตามสายตาของชาวตะวันตก แต่สำหรับคนพื้นเมือง สิ่งที่น่าสนใจคือความผันแปรที่เห็นและสัมผัสได้ ภายในชั่วชีวิตคนที่ไม่ยาวนาน ความสำเนียงของผู้เขียน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ต่อความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิตปรากฏอยู่ในประเด็นสั้น ๆ ที่เขาได้

^๔ Raja Ali Haji, *Tuhfat al-Nafis* (The Precious Gift) eds. and trans. by Virginia Matheson and Barbara Watson Andaya, Kuala Lumpur, 1981

^๕ ตัวอย่างเช่น C. M. Turnbull, *A History of Singapore, 1819-1975* Kuala Lumpur, Oxford University Press, 1977, chapter 1 and 2.

^๖ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของความคลาดเคลื่อนที่มีอยู่ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” คือการที่เขาบันทึกไว้ว่าแรฟเฟิลส์ไม่ได้ร่วมเดินทางไปกับคณะที่ขมบักตังค์ไปเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๑๘ ซึ่งไม่เป็นความจริง

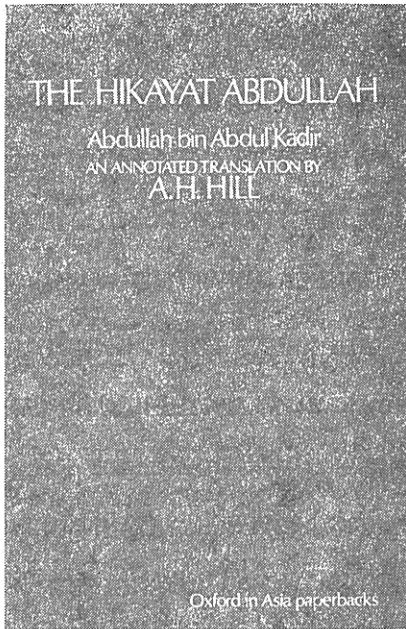
กล่าวไว้ในหลายครั้งหลายตอนว่า “โลกเก่ากำลังถูกทำลายลง โลกใหม่ถูกสร้างขึ้น และรอบ ๆ ตัวเราก็มียุคแห่งความเปลี่ยนแปลง”^๑

๑

“เรื่องของอับดุลเลาะห์” เป็นอัตชีวประวัติ เขียนขึ้นระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๔๐-๑๙๔๖ โดย Abdullah bin Abdul Kadir (๑๗๙๗-๑๙๕๖) ชาวมาเลย์เชื้อสายอาหรับ-อินเดีย อับดุลเลาะห์เกิดและเติบโตที่มะละกา แต่มาทำงานอยู่ในสิงคโปร์จนกล่าวได้ว่าคุ้นเคยทั้งกับสิงคโปร์และมะละกาเป็นอย่างดี เขาเป็นหนึ่งในชาวมาเลย์สามัญชน (ที่ไม่ใช่เจ้านายและขุนนาง) จำนวนไม่มากนักที่รู้และเชี่ยวชาญในการใช้ภาษามาเลย์ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะก่อนการขยายตัวของการศึกษาพื้นเมืองในมาลายาตอนต้นศตวรรษที่ ๒๐ ความสำคัญของภาษามาเลย์ไม่ว่าจะลักษณะของภาษาท้องถิ่นหรือภาษาที่ใช้เป็นสื่อกลางในการค้าขายจะจำกัดอยู่ในระดับของภาษาพูดเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่จะมีโอกาสศึกษาจนสามารถอ่านเขียน รู้จักสำนวนภาษาและเรียนรู้วรรณกรรมต่างๆ ของโลกมาเลย์มีเพียงจำนวนน้อย อับดุลเลาะห์นับได้ว่าโชคดีกว่า

คนอื่นเพราะ Abdul Kadir พ่อของเขาซึ่งมีพรสวรรค์ด้านภาษาเนื่องจากพูดอ่านเขียนได้ทั้งภาษามาเลย์ ทมิฬ และอาหรับส่งเสริมอับดุลเลาะห์ให้มีความรู้ความชำนาญด้านภาษา ความรู้ด้านภาษา^๒ได้^๓เกื้อหนุนให้ Abdul Kadir สร้างฐานะเป็นปึกแผ่นได้ กล่าวคือ เขาทำหน้าที่เป็นคนกลางประสานงานด้านการค้า เช่นร่างสัญญาซื้อขายและสัญญากู้หนี้ยืมสินเป็นต้น ประมาณทศวรรษ ๑๗๘๐ Abdul Kadir ทำงานกับผู้ดูแลท่าเรือของคัตซ์ที่มะละกาและเมื่ออังกฤษเข้าครอบครองมะละกาเป็นการชั่วคราวหลังปี ค.ศ. ๑๗๙๕ Abdul Kadir ก็ได้รับตำแหน่งกับตันเรือสินค้าของชาวคัตซ์ ในฐานะกับตันเรือเขามีโอกาสเดินทางไปยังบริเวณต่างๆ ของคาบสมุทรมะละกาและกลุ่มเกาะ และมีส่วนในการเสาะแสวงหางานเขียนและวรรณกรรมต่างๆ ของโลกมาเลย์ให้กับรัฐบาลอาณานิคมคัตซ์อีกด้วย ด้วยโลกทรรศน์ที่กว้างไกลกว่าชาวพื้นเมืองโดยทั่วไป Abdul Kadir จึงตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาและได้สืบทอดเจตนารมณ์^๔ให้แก่อับดุลเลาะห์ซึ่งเป็นลูกชายคนเดียวของเขา

^๑ มีอยู่ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” หน้า ๖๓ และ ๑๔๔ เป็นต้น

ในตอนต้นของ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ผู้เขียนเล่าถึงความเข้มงวดกวดขันของพ่อที่อบรมสั่งสอนเขาในการเรียนรู้ จนมีความชำนาญทั้งในด้านการอ่านและเขียนพระคัมภีร์ โทหรับซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาเล่าเรียนของเด็กชายชาวมุสลิมทุกคน และในการเรียนเขียนอ่าน และใช้ภาษามาเลย์ มีเรื่องค่อนข้างน่าเอ็นดูตามคำบอกเล่าของอับดุลเลาะห์เกี่ยวกับจุดเริ่มแรกที่เขาพิสูจน์ให้พ่อเห็นว่า เขาสามารถใช้ความรู้ด้านภาษาที่ได้รับการสั่งสอนให้เป็นประโยชน์ได้สมความตั้งใจ กล่าวคือ เมื่ออายุประมาณ ๑๒ ปี อับดุลเลาะห์แอบรับอาสาเขียนสัญญาค้าประกันเงิน

กู้ให้กับพ่อค้าคนหนึ่งซึ่งมาที่บ้านขณะที่พ่อไม่อยู่ และได้ค่าจ้างถึงหนึ่งดอลลาร์ แต่ขณะที่พ่อค้ากำลังจะกลับก็สวนทางกับ Abdul Kadir จึงเอาหนังสือสัญญานั้นให้ดู ถึงแม้ว่าต่อหน้าอับดุลเลาะห์ พ่อจะมีเรื่องตำหนิมากมายเกี่ยวกับสำนวนภาษาดังเช่นที่เป็นปกติวิสัยแต่เขาก็แอบได้ยินพ่อชมกับแม่อย่างภูมิใจในความสามารถของลูกชาย นับแต่วันนั้นมา อับดุลเลาะห์ก็ได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลืองานเกี่ยวกับการร่างหนังสือต่างๆ และพ่อยังสนับสนุนเขาให้ศึกษาเพิ่มเติมด้านภาษาจากครูภาษามาเลย์ที่ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้ในมะละกา ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ อับดุลเลาะห์รับสอนภาษามาเลย์ให้กับทหารชาวอินเดียมุสลิมที่อังกฤษส่งมาประจำการที่มะละกาเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเรียนภาษาฮินดู ทหารเหล่านี้เรียกเขาว่า Munshi (แปลว่าครูสอนภาษา) ซึ่งกลายเป็นคำนำหน้าที่ดีติดตัวอับดุลเลาะห์ไปจนตลอดชีวิต “Munshi Abdullah” จึงเป็นสมญานามที่ใช้เรียกขานอับดุลเลาะห์จนเป็นที่รู้จักกันมาจนทุกวันนี้

ใน ค.ศ. ๑๘๑๐ เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี โลกของอับดุลเลาะห์เริ่มเปิดกว้างขึ้นอีกเมื่อเขามีโอกาสทำงานในตำแหน่งเสมียนให้กับ

Stamford Raffles แรฟเฟิลส์ซึ่งต่อมาได้ก่อตั้งเมืองท่าสิงคโปร์ใน ค.ศ. ๑๘๑๙ ได้รับคำสั่งจาก Lord Minto ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษประจำอินเดียให้เข้ามารวบรวมข้อมูลเพื่อวางแผนยึดครองเกาะชวาจากดัตช์ แม้ अबดุลเลาะห์จะสงสัยอยู่เสมอ ๆ ว่าแรฟเฟิลส์คงมีวัตถุประสงค์บางประการที่สำคัญกว่าการเพียงเก็บข้อมูลทางชีววิทยา และนิเวศวิทยาของดินแดนแถบนี้ แต่เขาก็ไม่สามารถเข้าถึงเบื้องหลังความซับซ้อนทางการเมืองได้ เพราะเขาไม่รู้อะไรมากไปกว่าข่าวลือ

อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับไพร่พลที่ถูกทยอยส่งมารวมกันที่มะละกาเพื่อเตรียมตัวเข้าโจมตีชาว अबดุลเลาะห์พรรณาดึงเสนยานุภาพของกองทัพโดยเฉพาะกองทหารแขกชีปอยจากอินเดียอย่างละเอียดและตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของเหล่าทหารชีปอย ซึ่งประกอบด้วยชาวอินเดียต่างเผ่าและต่างวรรณะในสายตาของผู้เขียนทหารฮินดูเหล่านี้มีธรรมเนียมการกินอยู่ที่ประหลาด अबดุลเลาะห์เล่าว่าในการรับประทานอาหารทหารบางกลุ่มจะเอาถ้วยพื้น รอบเวย ประมาณสามรอบแล้วจะ

รับประทานไปเรื่อย ๆ จนเชือกขาด บางกลุ่มจะคลุมตัวด้วยผ้าขาวเพื่อไม่ให้ใครมองเห็นเวลารับประทาน ถ้ามีคนมาแอบมองเห็นได้จะโยนอาหารทิ้งและทุบถ้วยชามทิ้งหมด พอมือต่อไปก็หาซื้อเอาใหม่เป็นต้น

अबดุลเลาะห์นับเป็นผู้เดียวที่บันทึกเรื่องค่อนข้างน่าขำเกี่ยวกับความพยายามของผู้นำพื้นเมืองคนหนึ่งคือ Tengku Panglima Besar แห่งแคว้น Siak บนเกาะสุมาตราที่จะหลอกต้มแรฟเฟิลส์ และเกือบจะทำได้เป็นผลสำเร็จ^{๙๐} เรื่องมีอยู่ว่าแรฟเฟิลส์ต้องการจะหยั่งเสียงผู้ปกครองแคว้นมะตะรัมบนเกาะชวาว่าจะช่วยเหลืออังกฤษในการเข้าโจมตีดัตช์ที่ปัตตาเวียหรือไม่ Tengku Panglima Besar จึงรับอาสาเป็นผู้ติดต่อและเขาได้รับความสะดวกจากอังกฤษโดยอังกฤษให้ยืมเรือรบ ให้ของบรรณาการและเครื่องใช้ไม้สอยอื่น ๆ แต่จากข้อเท็จจริง Tengku Panglima Besar ไม่ได้เดินทางไปมะตะรัมเพราะหวาดกลัวอันตราย เขาจึงยึดทรัพย์สินสิ่งของต่างๆ ที่ได้มาและนำไปขายระหว่างทาง ตลอดจนนำเรือรบของอังกฤษไปใช้ปล้นสะดมเป็นโจรสลัดอีกพักใหญ่ก่อนที่จะนำมาส่งคืนพร้อม

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๑-๘๐

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน ตอนที่ ๘ หน้า ๘๑-๘๖

จดหมายปลอมที่เขียนขึ้นแทนผู้ปกครองรัฐ
มะทะรัม ครั้งแรกแรฟเฟิลส์ฟังข่าวด้วยความ
ทึ่งใจ แต่ความมาแตกตรงที่แรฟเฟิลส์เกิด
เฉลียวใจขึ้นว่ากระตาสของจดหมายที่น่ากลับ
คืนมาเป็นกระตาส ชนิดเดียวกับที่แรฟเฟิลส์
ใช้และได้เขียนสารตราส่งไป เรื่องทั้งหมดนี้
อับดุลเลาะห์แอบฟังอยู่ตรงช่องประตูห้องข้างๆ
เราจึงทราบว่าผู้ยิ่งใหญ่อย่างแรฟเฟิลส์ก็
(เกือบ) จะถูกหลอกได้เหมือนกัน

หลังจากอังกฤษเข้ายึดครองชาวใต้
สำเร็จใน ค.ศ. ๑๘๑๑ Stamford Raffles
เดินทางไปรับตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ประจำ
ชาว เขาและอับดุลเลาะห์ไม่ได้พบกันอีกจน
กระทั่งอีกหลายปีต่อมาที่สิงคโปร์ อับดุลเลาะห์
เดินทางจากมะละกาไปสิงคโปร์หลังจากเกาะ
นั้นได้รับการสถาปนาเป็นเมืองท่าปลอดภาษี
ของอังกฤษเพียง ๔-๕ เดือน (สิงคโปร์ได้
รับการสถาปนาในปลายเดือนมกราคม ค.ศ.
๑๘๑๙) แรฟเฟิลส์เองกลับมาพำนักที่เกาะ
นั้นในระหว่าง ค.ศ. ๑๘๒๒ ถึง ๑๘๒๓ แม้
ว่าอับดุลเลาะห์จะมีโอกาสใกล้ชิดแรฟเฟิลส์
เพียงระยะเวลาสั้นๆ แต่ความนิยมชมชอบที่
เขามีต่อบุรุษผู้นี้ปรากฏอย่างเด่นชัดใน “เรื่อง

ของอับดุลเลาะห์” A.H. Hill ผู้แปลงานเขียน
ขึ้นนี้จากภาษามลายูเป็นภาษาอังกฤษได้
วิพากษ์วิจารณ์ไว้ตอนหนึ่งว่า ในบรรดาผู้
เขียนชีวประวัติของแรฟเฟิลส์ซึ่งมีอยู่จำนวน
ไม่น้อย ไม่มีใครให้ภาพพจน์ที่น่าชื่นชมของ
บุรุษผู้นี้ได้มากเท่ากับอับดุลเลาะห์โดย
เฉพาะคำกล่าวที่ว่าแรฟเฟิลส์ “พูดด้วยรอย
ยิ้ม”^{๑๑} ความนิยมชมชอบของอับดุลเลาะห์ที่มี
ต่อชาวตะวันตกโดยเฉพาะต่อแรฟเฟิลส์ทำ
ให้นักวิจารณ์ในปัจจุบันจำนวนหนึ่งมักกล่าว
ตำหนิลักษณะการ “เห่อฝรั่ง” ของเขาที่
ปรากฏอยู่ในงานเขียน

เราอาจจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตามกับคำติ
ดังกล่าวนี้ แต่ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่
ปฏิเสธไม่ได้คือโดยตำแหน่งหน้าที่ อับดุล-
เลาะห์มีโอกาสดูคลุคลีใกล้ชิดชาวตะวันตก
จำนวนมาก อาชีพหลักของอับดุลเลาะห์นอก
เหนือจากในตำแหน่งเกี่ยวกับการค้า (คือการ
เขียนและแปลหนังสือเอกสารการค้าต่างๆ)
ก็คือการสอนภาษามลายูให้กับชาวต่างประเทศ
ที่เดินทางเข้ามายังมะละกาและสิงคโปร์เป็น
จำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๑๕
๑๘๑๙ อับดุลเลาะห์ทำงานกับกลุ่มมิชชันนารี
ที่มะละกา ซึ่งตั้งศูนย์ฝึกหัดอบรมมิชชันนารี

^{๑๑} จากคำแปลภาษาอังกฤษที่ว่า He spoke in smiles

ที่เข้ามาใหม่ให้คุ้นเคยกับภาษาและประเพณีท้องถิ่น ศูนย์ดังกล่าวมี Rev. William Milne และ Rev. C. H. Thomsen เป็นแกนนำซึ่งบุคคลทั้งสองต่อมาเป็นเพื่อนสนิทของอับดุลเลาะห์ นอกจากจะสอนภาษาแล้ว เขายังมีส่วนร่วมในการแปลพระคัมภีร์ต่างๆ ในศาสนาคริสต์เป็นภาษามาเลย์ จัดทำวารสารของศูนย์^{๑๒} และเขียนคู่มือสนทนาภาษามาเลย์-อังกฤษกับ Thomsen ตลอดจนมีโอกาสนึกทดลองการใช้แทนพิมพ์แทนการเขียนด้วยมืออีกด้วย อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาต่อมาเมื่ออับดุลเลาะห์เดินทางมาสิงคโปร์ ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าของสิงคโปร์ก็มีส่วนทำให้อับดุลเลาะห์ตัดสินใจพักอาศัยที่สิงคโปร์เพื่อทำงานเพราะมีช่องทางที่เขาจะสามารถหารายได้จำนวนมากจากกลุ่มนักการค้า

ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๑๙-๑๘๔๐ มีเพียงช่วงระยะเวลา ๒ ปี (ค.ศ. ๑๘๒๘-๑๘๓๐) ที่เขาได้กลับไปช่วยงานให้กับมิชชันนารีที่มะละกาตามคำขอร้อง แต่แม้ว่าสิงคโปร์จะเป็นแหล่งพำนักถาวร อับดุลเลาะห์ก็กลับไปมะละกาเป็นระยะสั้นๆ หลายครั้ง ในอัตชีวประวัติจะพบว่าเขากล่าวถึงการเดินทาง

ไปมะละกาในโอกาสต่างๆ กันถึง ๒๔ ครั้งด้วยกัน ทั้งนี้เป็นเพราะครอบครัวของอับดุลเลาะห์ คือภรรยาและลูกมิได้ตามเขามาที่สิงคโปร์ ตามประเพณีของท้องถิ่นไม่นิยมให้หญิงมาเลย์เดินทางออกจากถิ่นฐานของตนข้ามน้ำข้ามทะเล ความเกร็งเกรงว่าจะถูกปฏิเสธจากสังคมทำให้ภรรยาของอับดุลเลาะห์ตัดสินใจไม่ไปสิงคโปร์ เมื่อเป็นเช่นนั้น “เรื่องของอับดุลเลาะห์” จึงมีเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นไปในมะละกาบันทึกไว้ควบคู่ไปกับเหตุการณ์ในสิงคโปร์ อับดุลเลาะห์เดินทางไปมะละกาครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. ๑๘๔๐ และเป็นครั้งที่เขาต้องประสบกับความเศร้าโศกอย่างใหญ่หลวงจากการสูญเสียภรรยา หลังจากนั้นอับดุลเลาะห์ก็ไม่สามารถทนใช้ชีวิตอยู่ที่มะละกาต่อไปคนเดียวได้ เขาจึงย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่สิงคโปร์เป็นการถาวร

จากปลายปากกาของอับดุลเลาะห์เราสามารถเห็นพัฒนาการความเจริญเติบโตของสิงคโปร์จากชุมชนเล็กๆ ใน ค.ศ. ๑๘๑๙ ไปสู่ความเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุดในคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะอินโดนีเซีย ในครั้งหลังของ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ผู้เขียนกล่าวถึงการขยายเมือง การปรับปรุงถนน

^{๑๒} วารสารที่อับดุลเลาะห์มีส่วนร่วมทำด้วยชื่อ Indo-Chinese Gleaner

หนทางและบริเวณท่าเรือ การจัดระเบียบ การปกครองต่าง ๆ เช่น การศาล เป็นต้น เราได้รับรู้ถึงความตื่นตัวของชาวพื้นเมือง เมื่อเรือกลจักรไอน้ำลำแรกเดินทางมาถึง สิงคโปร์ใน ค.ศ. ๑๘๒๗ นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของยุคใหม่แห่งการค้าการเดินทางระหว่างประเทศที่จะถึงโลกตะวันตกและตะวันออกให้ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น

ภาพของสิงคโปร์ในอดีตซึ่งอับดุลเลาะห์ สะท้อนให้เห็นนั้นมีทั้งในด้านที่สวยงามและในด้านการมีคมนและลึกลับ อับดุลเลาะห์ บรรยายภาพที่น่าสลดใจเกี่ยวกับการค้าทาสชาวพื้นเมืองเผ่าต่าง ๆ ที่พ่อค้าชาวบูกิส (Bugis) นำมาขายให้กับชุมชนที่สิงคโปร์ในลักษณะที่ผู้เขียนเปรียบเทียบกับว่า “เหมือนตลาดค้าสัตว์”^{๑๓} และในบรรดาความลึกลับของสิงคโปร์ซึ่งอับดุลเลาะห์มีโอกาสนสัมผัส คงจะไม่มีเรื่องใดน่าพิศวงไปกว่าเรื่องราวที่เขามีส่วนร่วมในพิธีสาบานตัวเป็นสมาชิกสมาคมลับฮังยี่ของชาวจีน^{๑๔} นับเป็นครั้งแรกที่มีผู้บรรยายกิจกรรมของสมาคมลับฮังยี่ตาม

ที่ได้เห็นมากับตาของตนเอง คำบอกเล่าของอับดุลเลาะห์ได้กลายเป็นประจักษ์พยานสำคัญซึ่งผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชาวจีนและนักประวัติศาสตร์รุ่นหลังนำมาใช้อ้างอิงจนทุกวันนี้ เมื่อประเมินภาพโดยรวมแล้ว เป็นที่ยอมรับกันว่า แม้เราจะสามารถศึกษาเรื่องของสิงคโปร์จากเอกสารชั้นต้นอื่น ๆ ได้ เช่น ข้อมูลของทางราชการและผู้สังเกตการณ์อื่น ๆ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่สามารถให้คำบรรยายและภาพพจน์เกี่ยวกับวิถีชีวิตในดินแดนใหม่ของอังกฤษ^{๑๕} ได้ดีเท่าที่ปรากฏอยู่ใน Hikayat Abdullah^{๑๕}

๒

เราอาจตั้งคำถามได้ว่า งานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของคณธรรมดาสามัญที่เต็มไปด้วยเรื่องจุกจิกเกี่ยวกับตัวผู้เขียน และความเป็นไปรอบ ๆ ตัวในสังคมเล็ก ๆ ที่เพิ่งจะเริ่มก่อตัวขึ้นเช่นนี้จะสามารถให้แง่มุมทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญได้มากน้อยเพียงไร

^{๑๓} เรื่องของอับดุลเลาะห์ หน้า ๑๖๑-๑๖๓

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน ตอนที่ ๒๑ หน้า ๑๘๐-๑๘๒

^{๑๕} B.W. Andaya and L. Andaya, *A History of Malaysia* (London MacMillan Press, 1982) p. 114.

ถ้ามองในแง่ของเนื้อหา “เรื่องของอับดุลเลาะห์” อาจมีความสำคัญในการให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไม่มากนัก แต่สิ่งที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น ความสำคัญของวรรณกรรมเรื่องนี้ได้โดยเฉพาะในเนื้อหาที่อยู่ในกรอบโครงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ซึ่งงานนี้สามารถสะท้อนให้เห็นได้ โดยเฉพาะในบริบทของความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของอดีต “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ก่อให้เกิดขึ้นในช่วงระยะของการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์คาบสมุทรมลายูซึ่งมีภูมิหลังด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรและองค์ประกอบใหม่ๆ ในด้านการเมืองศตวรรษที่ ๑๙ มีการเปลี่ยนแปลงชุดแห่งอำนาจที่สำคัญระหว่างประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกที่เข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อำนาจและอิทธิพลของดัชชีในดินแดนแถบนี้เริ่มถูกจำกัดลงและอังกฤษซึ่งเฟื่องเจียเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ให้ความสนใจต่อดินแดนแถบนี้เพิ่มมากขึ้น ในระยะนี้เองความเสื่อมสลายของอาณานิคมพื้นเมืองมาเลย์ที่สืบทอดมาจากราชวงศ์มะละกาซึ่งรุ่งเรืองขึ้นในศตวรรษที่ ๑๘

ได้แก่อาณานิคมที่ยะโฮร์และรีแวน (Johore and Riau) ได้ปรากฏขึ้นพร้อมๆ กับการกำหนดขอบเขตของรัฐชาติใหม่ที่คงรูปมาจนถึงปัจจุบัน อิทธิพลทางการเมืองของจักรวรรดินิยมตะวันตกนำมาซึ่งรูปแบบใหม่ของเศรษฐกิจการค้าในคาบสมุทรมลายู โดยเฉพาะบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนทั้งในด้านการค้าและการผลิต^{๑๖} การเปลี่ยนแปลงระดับพื้นฐานดังกล่าวมานี้สะท้อนในงานเขียน เช่น “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีส่วนสร้างโลกทรรศน์ใหม่ให้กับคนพื้นเมืองที่มีโอกาสเข้ามาสัมผัสใกล้ชิดกันอย่างเช่น อับดุลเลาะห์ เขาจะต้องเรียนรู้ รับรู้ ยอมรับหรือปฏิเสธเพื่อหาจุดยืนให้กับตนเองในสังคมใหม่ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับสังคมดั้งเดิมและรูปแบบที่ควรจะเป็นไปในอนาคตซึ่งมักจะศึกษาได้ส่วนหนึ่งจากงานวรรณกรรม

ถ้าจะพิจารณาในแง่เปรียบเทียบ ผู้ที่ผ่านประสบการณ์เช่นเดียวกับ อับดุลเลาะห์ เห็นจะได้แก่ Raden Adjeng Kartini นักปฏิรูปสตรีชาวชวาที่มีชื่อเสียงในต้นศตวรรษ

^{๑๖} สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังด้านการเมืองและเศรษฐกิจของโลกมาเลย์ในศตวรรษที่ ๑๙ ดูได้จาก B.W. Andaya and L. Andaya, *A History of Malaysia* บทที่ ๓ และ ๔.

ที่ ๒๐ ใน ค.ศ. ๑๕๐๐ การ์ดินีเขียนจดหมายถึงเพื่อนของเธอเป็นภาษาคัตซ์ว่า “ข้างเป็นสิ่งที่วิเศษเหลือเกินที่มีชีวิตอยู่ในยุคสมัยนี้ ยุคของการเปลี่ยนจากโลกเก่าไปสู่โลกใหม่”^{๑๑} ในสายตาของเธอ ปลายศตวรรษที่ ๑๕ ได้นำยุคใหม่มาสู่ชาวและกลุ่มเกาะอินดีสตะวันออก (East Indies) มีการรวมตัวของกลุ่มสังคมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่เห็นได้ชัดขึ้น เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง โครงการใหม่ถูกกำหนดขึ้นภายใต้นโยบาย ‘จริยธรรม’ (Ethical policy) ของรัฐบาลอาณานิคมคัตซ์^{๑๒} บรรยากาสจึงเสมือนมีประจุไฟฟ้าของการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้การ์ดินีสะท้อนออกมาให้เห็นในจดหมายซึ่งเปรียบเสมือนอัตชีวประวัติของเธอ จดหมายของการ์ดินีแสดงให้เห็นถึงความพยายามหาจุดยืนให้แก่ตนเองภายใต้การเปลี่ยนแปลงนี้ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ยากลำบาก และสร้างความเจ็บปวดให้ในบางครั้งเมื่อคำนึงของสังคมเก่าและใหม่ขัดแย้งกัน “เรื่องของอับดุล-

เลาะห์” ก็มีลักษณะเดียวกัน ซึ่งทำให้เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าและความน่าสนใจยิ่งขึ้น

อับดุลเลาะห์เกิดที่มะละกาในปี ค.ศ. ๑๗๕๗ เพียง ๑๘ เดือนหลังจากที่กองทหารคัตซ์ที่ประจำการอยู่ ณ ที่นั้นยอมจำนนต่อกองทัพเรืออังกฤษโดยมิได้มีการสลับเปลี่ยนกระสุนแม้แต่นัดเดียว เหตุการณ์นั้นนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของช่วงใหม่ตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์อันยาวนานของมะละกาตั้งแต่ได้เริ่มรุ่งเรืองขึ้นในฐานะเมืองท่าและอาณาจักรภายใต้ผู้นำพื้นเมืองชาวมาเลย์ในศตวรรษที่ ๑๔ มะละการุ่งเรืองขึ้นได้เพราะได้ใช้ตำแหน่งที่ตั้งและนโยบายการค้าการต่างประเทศที่ทำให้สามารถตั้งตัวเป็นศูนย์กลางการค้าและเมืองท่าสำคัญของเส้นทางการเดินเรือระหว่างอินเดียและจีน ทั้งยังเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้า (entrepot centre) สำหรับบริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะอินดีสตะวันออกอีกด้วย สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนก็มีทั้ง พริกไทย การบูร ไม้จันทร์หอม

^{๑๑} D.J. Steinberg (ed.) *In Search of South East Asia : A Modern History*. Revised Edition, (Honolulu : University of Hawaii press, 1987) p. 292.

^{๑๒} นโยบายจริยธรรมเป็นนโยบายที่รัฐบาลอาณานิคมคัตซ์จัดวางขึ้นเพื่อตอบสนองต่อข้อเรียกร้องที่ให้ชาวดัตช์รับผิดชอบในการจัดการปรับปรุงให้ชาวพื้นเมืองของ Netherland East Indies มีความเป็นอยู่และสภาพสังคมดีขึ้น

และเครื่องเทศ ดิบๆ และทองจากบริเวณ
แหลมมลายู ผ่าฝายจากอินเดีย เครื่องถ้วย
ชาและไหมจากจีน เป็นที่เชื่อกันว่าบริเวณที่
ตั้งของอาณาจักรมะละกาและบนแหลมมลายู
ตอนอื่นๆ เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการค้าเล็กๆ
ค้าขายกับอินเดีย จีน และอาณาจักรบนพื้น
ทวีปเช่น เขมร มาเป็นเวลานานแล้ว แต่
เรื่องราวที่อยู่ในรูปแบบของอาณาจักรที่เด่น
ชัดเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยของอาณาจักรมะละกา

มะละกาตั้งอยู่พ่อค้าชาวอินเดียมุสลิม
ผู้มีส่วนนำศาสนาอิสลามเข้ามาวางรกรากและ
แพร่ขยายไปในบริเวณนี้ ในขณะที่เดียวกันก็
มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอื่นๆ จากอินเดีย
โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับราชสำนัก ความรุ่งเรือง
ของมะละกานำภัยพิบัติมาสู่ตนเองเนื่องจากตั้ง
อยู่ความสนใจของประเทศจักรวรรดินิยม
ตะวันตก มะละกาถูกโปรตุเกสโจมตีและเข้า
ครอบครองใน ค.ศ. ๑๕๑๑ จากนั้นก็เป็น
ช่วงสมัยของดัตช์ซึ่งแย่งชิงเมืองท่าแห่งนี้มา
มาจากโปรตุเกสได้ในปี ค.ศ. ๑๖๔๑ แม้ว่า
อิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกจะไม่ถึง
กับทำลายล้างราชวงศ์มาเลย์พื้นเมืองให้หมด
ไปซึ่งจะเห็นได้จากราชสำนักที่อ้างการสืบทอด
มาจากราชวงศ์แห่งมะละกา เช่นที่ยะโฮร์
และราชวงศ์ที่เรียว (Riau) อย่างไรก็ตามบท

บาทของผู้นำพื้นเมืองก็ถูกลดลงในศตวรรษ
ที่ ๑๗ พร้อมๆ ไปกับบทบาทของประเทศ
จักรวรรดินิยมตะวันตกอื่นๆ นอกเหนือจาก
ดัตช์ ยกตัวอย่างเช่นความขัดแย้งระหว่าง
อังกฤษกับดัตช์จนเป็นสาเหตุของการสู้รบที่
เกาะอัมโบย์นาใน ค.ศ. ๑๖๒๓ ทำให้อังกฤษ
ตัดสินใจเบนจุดมุ่งหมายไปที่อินเดียแต่เพียง
แห่งเดียว ศตวรรษที่ ๑๗ จึงเป็นระยะที่
ดัตช์มีอิทธิพลเหนือบริเวณช่องแคบมะละกา
และเกาะชวาอย่างแท้จริง

สภาพที่เป็นอยู่ในโลกมาเลย์เช่นนี้
เปลี่ยนไปอีกในช่วงต่อระหว่างศตวรรษที่ ๑๘
และ ๑๙ การทำสงครามของดัตช์ทั้งในยุโรป
และเอเชียตลอดระยะเวลาของศตวรรษที่ ๑๗
ทำให้กำลังทางทหารของฮอลแลนด์อ่อนแอ
ลงมาก ในมลายูและบริเวณอินดีส์ตะวันออก
ดัตช์ต้องเผชิญกับการต่อต้านจากคนพื้นเมือง
อยู่ตลอดเวลา ในมลายูชนเผ่าบูกิส (Bugis)
เข้ามามีอำนาจทางการเมืองที่ยะโฮร์ เซอร์-
ลังงอร์ และเปรัก (Johore Selangor and
Perak) ควบคู่ไปกับทายาทของราชวงศ์
มะละกาที่ตั้งตัวอยู่ที่ Riau ใน ค.ศ. ๑๗๙๕
บริษัท Dutch East Indies Company ซึ่ง
ได้รับสิทธิจากรัฐบาลฮอลแลนด์มาปกครอง
อาณานิคมในบริเวณอินดีส์ตะวันออก ประสบ

กับสภาวะขาดทุนจนถูกประกาศล้มละลายและถูกเพิกถอนสิทธิเหนือดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลซอลแลนด์เข้าเป็นผู้ปกครองเองโดยตรง ในปีเดียวกันนี้เองที่อังกฤษหันกลับมามีบทบาทใหม่ในบริเวณช่องแคบมะละกา

อัปเดตเลาะห์เติบโตขึ้นมาพร้อม ๆ กับการขยายตัวของอิทธิพลของประเทศอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใน ค.ศ. ๑๗๘๖ อังกฤษจัดตั้งเมืองท่าขึ้นที่เกาะปีนังด้วยจุดประสงค์จะต้านทานอิทธิพลด้านการค้าของดัตช์ซึ่งแม้ว่าซอลแลนด์จะไม่พอใจก็ไม่สามารถคัดค้านได้ ความผันผวนทางการเมืองในยุโรปเป็นแรงกระตุ้นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้อังกฤษเร่งขยายอิทธิพลในดินแดนแถบเอเชีย การเข้าครอบครองมะละกาของอังกฤษก็เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่ตอบรับสถานการณ์ในยุโรป ได้แก่ ความพยายามที่จะป้องกันการเข้าแทรกแซงของฝรั่งเศสภายใต้การนำทางทหารของนโปเลียน ในอาณานิคมของซอลแลนด์อังกฤษจำเป็นต้องยึดเวลายึดครองมะละกาไปอีกเมื่อตนเองประกาศสงครามกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๘๐๓ ความต้องการของนโปเลียนที่จะสร้างจักรวรรดิของฝรั่งเศสตั้งแต่อัฟริกา

จนถึงชาวทำให้ Lord Minto ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษประจำอินเดียตัดสินใจส่งกองทัพเข้ายึดครองชวาในปี ค.ศ. ๑๘๑๑

หลังจากสงครามในยุโรปสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของนโปเลียนใน ค.ศ. ๑๘๑๕ รัฐบาลอังกฤษได้กลับไปยึดถือนโยบายหลักที่จะพยายามประนีประนอมมิให้เกิดความขัดแย้งกับซอลแลนด์ (หรือที่รวมตัวกันขึ้นเป็นประเทศเนเธอร์แลนด์ในปี ๑๘๑๕) นโยบายประการหนึ่งคือคืนอาณานิคมของดัตช์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมทั้งมะละกาและชวา นโยบายนี้นำความผิดหวังอย่างรุนแรงมาสู่ข้าราชการและพ่อค้าอังกฤษบางคนซึ่งเห็นว่าอังกฤษควรจะฉวยโอกาสสร้างอิทธิพลในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้แข็งแกร่ง แรฟเฟิลส์ก็เป็นหนึ่งในจำนวนนี้ ผลที่เกิดขึ้นคือการแสวงหาฐานทางการเมืองและเศรษฐกิจใหม่ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้แก่อังกฤษและสิ่งที่ได้มาก็คือต้นกำเนิดของสิงคโปร์

ในแง่หนึ่งการเข้าครอบครองสิงคโปร์ของอังกฤษนำโดยแรฟเฟิลส์ทำให้ความขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับดัตช์ที่คุกรุ่นอยู่ดำเนินมาถึงที่สุดทั้งนี้เพราะดัตช์ถือว่าสิงคโปร์เป็นเขตในอารักขาของดัตช์ตามข้อตกลงที่ได้ทำ

ไว้กับสุลต่านที่ Riau แรฟเฟิลส์ตอบโต้โดย การอ้างสิทธิในราชวงศ์ที่ Riau ให้กับคู่แข่ง อีกคนหนึ่งซึ่งเป็นพี่ชายต่างมารดาของสุลต่าน คนแรก ในทางทฤษฎีเหตุการณ์นี้อาจนำไป สู่สงครามระหว่างดัชช์และอังกฤษได้ แต่ใน ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้งสองประเทศเลือกที่จะ ประนีประนอมกัน เพราะมองเห็นความ หายนะที่จะมากับสงครามและการแทรกแซง ของจักรวรรดินิยมอื่นๆ สนธิสัญญาระหว่าง อังกฤษกับเนเธอร์แลนด์ในปี ค.ศ. ๑๘๒๔ จึง กำหนดเขตอิทธิพลระหว่างสองประเทศได้ เขตของสิงคโปร์ อังกฤษแลกเปลี่ยนมะละกา มาอยู่ในความดูแลแทน Bencoolen ยินยอม ให้สุมาตราเป็นเขตอิทธิพลของดัชช์ในขณะที่ ฝ่ายหลังยินยอมให้สิงคโปร์เป็นเขตอิทธิพล ของอังกฤษ ยุคสมัยของการทำสงคราม ระหว่างจักรวรรดินิยมในบริเวณคาบสมุทร และกลุ่มเกาะจึงสิ้นสุดลงเพื่อเปิดทางให้กับ ยุคใหม่แห่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจเข้ามา แทนที่

ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ผู้เขียนได้ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการขยายอิทธิพลของ อังกฤษในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๙ ไว้ได้อย่าง ครบถ้วน ตั้งแต่การเข้ายึดครองและปกครอง มะละกา การโจมตีเกาะชวา การส่งคืน

มะละกาและการแสวงหาดินแดนแห่งใหม่จน กระทั่งการก่อตั้งสิงคโปร์ คงจะไม่เป็นการ ยุติธรรมนักถ้าเราจะคาดหวังว่า อับดุลเลาะห์ สามารถให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเบื้องหลังทาง การเมืองต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังที่ ได้กล่าวมาแล้ว ในทางตรงกันข้าม ถ้าเรา สามารถศึกษาและเข้าใจเบื้องหลังทางการเมือง และเศรษฐกิจของช่วงสมัยนั้นประกอบการ อ่าน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” เราจะสามารถ มองผ่านสายตาของอับดุลเลาะห์ และเข้าใจ ในสิ่งที่เขาเห็นบางสิ่งบางอย่างได้ว่า เป็น สัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงดุลแห่งอำนาจ ในดินแดนแถบนี้ ยกตัวอย่างเช่น การ ระเบิดบ่อนปรากการที่มะละกา ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยโปรตุเกสเข้ายึดครอง และในสมัยของ ดัชช์ก็ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการป้องกันการ โจมตีมะละกามาตลอด อังกฤษตัดสินใจ ทำลายบ่อนนี้ก่อนส่งมะละกาคืนให้กับดัชช์ใน ค.ศ. ๑๘๑๕ เพื่อป้องกันมิให้ดัชช์นำไปใช้ สร้างความแข็งแกร่งให้กับมะละกา และผู้ ปกครองชาวดัชช์อีกต่อไป การทำลายล้าง บ่อนปรากการจึงเป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุด ของยุคสมัยแห่งอำนาจเก่า ๆ ที่เคยมีมา ดังที่ อับดุลเลาะห์ได้บรรยายความรู้สึกว่า “ในที่สุด ทุกคนก็ตระหนักว่าอังกฤษสามารถทำลายบ่อน

ปรากฏการณ์นี้ได้ ชาวบ้านต่างก็ส่ายหัวและพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ความรู้ความชำนาญของชนผิวขาวนี้เยี่ยมยอดจริง ๆ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดาย.....เพราะบ่อนี้เป็นความภาคภูมิใจของมะละกา เมื่อถูกทำลายลงมะละกาก็สูญเสียความรู้เรื่อง เปรียบเสมือนผู้หญิงที่ขาดสามี....”๑๘

อีกตอนหนึ่ง อับดุลเลาะห์เล่าถึงการก่อตั้งโรงเรียน Anglo Chinese College โดยมีชนนารีชาวอังกฤษที่มะละกาใน ค.ศ. ๑๘๖๘ เขาสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของอังกฤษที่เพิ่มมากขึ้น โดยกล่าวว่า “เป็นครั้งแรกที่คนส่วนใหญ่ในมะละกาเริ่มที่จะพูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก พวกที่เป็นเชื้อสายดัตช์ในมะละกาก็พลอยเปลี่ยนแปลงแบบแผนประเพณีภาษาพูด การแต่งตัว และค่านิยมที่เคยมีมาทั้งชายและหญิงต่างก็ลอกเลียนการดำเนินชีวิตแบบอังกฤษ”๑๙

จุดที่อาจมองได้ยากแต่ที่น่าสนใจที่สุดของการเปลี่ยนแปลงชุดแห่งอำนาจบนคาบสมุทร มาลายูในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๙ ได้แก่ผลกระทบด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ถึงความสำคัญด้านการค้าของ สิงคโปร์ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนกระทั่งส่งผลกระทบต่อมะละกา อับดุลเลาะห์มองเห็นความเสื่อมสลายของเศรษฐกิจของมะละกา แต่ด้วยความชื่นชมที่เขามีต่ออังกฤษ จึงโทษว่าเป็นเพราะการปกครองที่ไร้ประสิทธิภาพและกตัญญูการของดัตช์ผู้ซึ่งเข้ามาแทนที่อังกฤษหลังจากมะละกาถูกส่งคืนไปให้กับดัตช์ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๑๕-๑๘๒๔ โดยเฉพาะ Timmerman Thyssen ข้าหลวงดัตช์ประจำมะละกาผู้ซึ่งอับดุลเลาะห์พูดถึงด้วยความเกลียดชัง เขาเปรียบเทียบคนมะละกาภายใต้การปกครองของดัตช์ว่า “เปรียบเสมือนปลาที่ถูกตากไว้กลางแดด ความยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพมีมากเหลือเกิน ในเมื่อไม่มีเรือสินค้าต่างชาติแวะเข้ามาเลย เรือจากอังกฤษก็ไม่มีมา ใครที่ร่ำรวยก็อาศัยกินจากรายได้ที่มีอยู่เพราะไม่มีทางเลือกอื่น ยังมีบ้าน พ่อแม่และครอบครัวอยู่ที่นั่น ถึงจะชอบหรือไม่ชอบก็ต้องอยู่ ถ้าใครไม่มีภาระหน้าที่เหล่านี้คงจะเผ่นออกจากมะละกาไปโดยทันทีทันควันแล้ว”๒๐

๑๘ เรื่องของอับดุลเลาะห์ หน้า ๖๒-๖๓

๑๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔

๒๐ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓๖

ในความเป็นจริง ปัญหาทางการค้าที่มะละกาเผชิญมิได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปกครองที่ไร้ประสิทธิภาพมากไปกว่านโยบายหลักของคัตซ์ที่จะไม่ส่งเสริมเมืองท่าอื่น ๆ ในความดูแลของตนให้เป็นคู่แข่งกับปัตตาเวีย เมืองท่าที่สำคัญที่สุดของคัตซ์บนเกาะชวา และเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแข่งขันทางการค้าจากสิงคโปร์อย่างแน่นอณ อับดุลเลาะห์เองกล่าวถึงความกระตือรือร้นของผู้คนที่จะไปเสี่ยงโชคที่สิงคโปร์ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับภัยอันตรายในระหว่างการเดินทางโดยเฉพาะปล้นสะดมของเหล่าโจรสลัด ทั้งนี้เป็นเพราะ

พวกที่ไปถึงเล่ากันว่าผลกำไร (จากการนำของไปขายที่สิงคโปร์) สูงมาก ใคร ๆ ก็อยากเอาสินค้าไปขาย หรือไม่ก็ไปทำงานรับจ้าง ไปตั้งร้านค้า คนมะละกาเป็นร้อย ๆ เดินทางไปสิงคโปร์เพื่อหางานทำ สิงคโปร์เป็นเสมือนดวงอาทิตย์ที่เพิ่งจะโผล่พ้นขอบฟ้า แต่จะฉายแสงกลา^{๒๒}ซนเรื่อย ๆ เมื่อ^{๒๓}ซนได้^{๒๔}ซนและสูง^{๒๕}ซน^{๒๖}

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของมะละกาในฐานะศูนย์กลางการค้าบนช่องแคบมะละกาจะลดลงเรื่อย ๆ แม้แต่ในช่วงที่อังกฤษเข้าปกครองมะละกาใหม่อีกครั้งหนึ่งหลังจาก ค.ศ. ๑๘๒๔ ทั้งนี้เพราะทำเลที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปในช่องแคบมะละกาทำให้มะละกาไม่สามารถแข่งขันกับสิงคโปร์และบัตันในการดึงดูดเรือสินค้าให้จอดแวะได้ ตลอดศตวรรษที่ ๑๙ มะละกาจะค้าขายกับสิงคโปร์มากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ได้รับการมองว่าเป็น “เมืองขึ้นทางการค้า” (commercial dependency) ของสิงคโปร์อีกทอดหนึ่ง^{๒๗}

นอกจากการก่อตั้งสิงคโปร์จะเป็นจุดบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงในดุลแห่งอำนาจซึ่งเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนช่วงสมัยที่สำคัญตอนหนึ่งของประวัติศาสตร์บริเวณคาบสมุทรมลายูแล้ว มองในแง่ของชนชาติมาเลย์เอง การก่อกำเนิดของสิงคโปร์ยังเป็นสัญญาณแห่งการสิ้นสุดของศูนย์การค้าที่ปกครองโดยคนพื้นเมืองไม่ว่าจะโดยสมบูรณ์แบบเช่น อาณาจักรมะละกาหรือโดยในนามเช่นราชวงศ์

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓๔-๑๓๕

^{๒๓} J. Cameron, *Our Tropical Possessions in Malayan India*. (London 1865 : Reprinted Kuala Lumpur 1965) และ C.M. Turnbull, *The Straits Settlements, 1826-1867* (Kuala Lumpur, 1972).

Johore-Riau เมื่อสิงคโปร์ บินัง และมะละกา ได้รับการสถาปนาเป็นเมืองท่าค้าขายเสรีภายใต้การปกครองของอังกฤษใน ค.ศ. ๑๘๒๗ แล้ว^{๒๔} ความจำเป็นของพ่อค้าจากบริเวณต่าง ๆ ของโลกที่จะติดต่อกับรัฐมาเลย์บนคาบสมุทรทั้งหมดไป ในทางตรงกันข้าม เราพบว่า ยิ่งนานวันเศรษฐกิจของรัฐมาเลย์บนแหลมมาลายูจะเข้ามาผูกพันกับอาณานิคมทั้งสามแห่งของอังกฤษอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการตลาดที่รัฐมาเลย์จะแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของตนกับสินค้าจากโลกภายนอก และในแง่ของแหล่งเงินทุน แหล่งกรรมกร และการบริการการค้าอื่น ๆ

หลังจาก ค.ศ. ๑๘๗๐ เป็นต้นไป ผู้นำพื้นเมืองแห่งรัฐมาเลย์บนคาบสมุทรมาลายูทั้งหมดจะต้องเผชิญหน้ากับนโยบายเข้าแทรกแซงกิจการภายในรัฐพื้นเมืองของอังกฤษทั้งในด้านการปกครองและเศรษฐกิจ ผู้นำมาเลย์จะต้องเผชิญกับความจำเป็นในการปรับตัวและการนำชาวมาเลย์ปรับตัวเข้าสู่สถานะของสังคมใหม่ แต่ก่อนที่เวลานั้นจะมาถึง ในช่วงของต้นศตวรรษที่ ๑๙ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ก็ได้ให้ตัวอย่างบางประการ

ของการเผชิญหน้าระหว่างผู้นำพื้นเมืองและอังกฤษซึ่งเปรียบเสมือนหยดแรกของสายน้ำที่จะกระทบลงสู่พื้นน้ำ ทำให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างซึ่งจะทวีความรุนแรงขึ้น เราจะได้เห็นได้จากคำบอกเล่าของอับดุลเลาะห์ว่า การเผชิญหน้าของผู้นำพื้นเมืองมาเลย์และอังกฤษในระยะแรกนี้ เป็นการเผชิญหน้าระหว่างคู่แข่งที่ไม่มีความขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัด ฝ่ายหนึ่งมีจุดประสงค์แน่นอน ได้ทำการศึกษาและวางแผนงานที่จะทำให้บรรลุซึ่งจุดประสงค์นั้นทั้งยังมีกำลังสนับสนุนด้านการทหารและการเงิน กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเพิ่งจะถูกดึงออกมาเผชิญกับโลกภายนอกที่ตนไม่คุ้นเคย ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ยากจะรู้ให้เด่นชัดว่าความได้เปรียบเสียเปรียบอยู่ตรงไหน

“เรื่องของอับดุลเลาะห์” กล่าวถึงการทำสัญญาเช่าสิงคโปร์ ซึ่งแรฟเฟิลส์ในนามของอังกฤษทำกับ Tengku Husain (ผู้ซึ่งแรฟเฟิลส์สนับสนุนให้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นสุลต่านแห่งราชวงศ์ Johore-Riau) ใน ค.ศ. ๑๘๑๙ และสัญญาฉบับที่สองทำใน ค.ศ. ๑๘๒๔ ซึ่งส่งผลให้อังกฤษมีสิทธิครอบครองสิงคโปร์โดยสมบูรณ์ ทั้งนี้ได้กล่าวแล้วว่าการ

^{๒๔} สิงคโปร์ บินังและมะละกา ได้ถูกรวมอยู่ในศูนย์กลางการปกครองเดียวกัน มีชื่อว่า The Straits Settlements

สืบสันตติวงศ์ของราชวงศ์ Johore-Riau นั้น
เกิดปัญหาขึ้นในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๙ เพราะ
มีคู่แข่งเป็นพี่น้องต่างมารดาสองคนคือ
Tengku Husain ผู้พี่ และ Tengku Abdul
Rahman ผู้น้อง Tengku Abdul Rahman
ได้รับการสนับสนุนให้สถาปนาตนขึ้นเป็น
สุลต่านก่อนและได้รับการยอมรับจากคัตซึ
เมื่ออังกฤษต้องการมีสิทธิเหนือสิงคโปร์จึง
สนับสนุน Tengku Husain ให้อ้างสิทธิใน
ราชบัลลังก์ ในขณะที่เดียวกันอังกฤษก็ได้ทำ
สัญญากับสุลต่านองค์ใหม่และ Temenggong
ผู้ปกครอง สิงคโปร์ขณะนั้น^{๒๕} โดยผู้นำ
มาเลยยอมให้สิทธิแก่อังกฤษในการจัดตั้งศูนย์
กลางการค้าขึ้นที่สิงคโปร์เพื่อแลกเปลี่ยนกับ
เงินรายได้เป็นรายปี (๕๐๐๐ เหรียญต่อปี
สำหรับสุลต่าน สำหรับ Temenggong ได้
๓๐๐๐ เหรียญกับเงินภาษีรายได้ที่เก็บจากเรือ
ที่เข้าเทียบท่าอีกครั้งหนึ่ง) ในปีค.ศ. ๑๘๒๔
ซึ่งเป็นปีที่คัตซึและอังกฤษทำสัญญาแบ่งเขต
อิทธิพลในบริเวณคาบสมุทรและกลุ่มเกาะ

เรียบร้อยแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องประนี
ประนอมกับผู้นำพื้นเมืองจึงหมดไป John
Crawford ซึ่งเป็นข้าหลวงอังกฤษประจำ
สิงคโปร์ขณะนั้นได้จัดทำสัญญาใหม่กับสุลต่าน
Husain Shah โดยขอซื้อสิทธิเหนือสิงคโปร์
แลกเปลี่ยนกับเงินค่าตอบแทนและเงินรายได้
ประจำปีอีกจำนวนหนึ่ง (๓๓๐๐๐ เหรียญ
และเงินรายปีปีละ ๑๓๐๐ เหรียญตลอดชีวิต
สำหรับสุลต่าน Temenggong ได้เงินตอบ
แทน ๒๖๘๐๐ เหรียญกับเงินรายปีปีละ ๗๐๐
เหรียญ)

อับดุลเลาะห์เล่าว่า Crawford ใช้
อุบายบีบบังคับให้สุลต่านยินยอมต่อข้อเสนอ
ใหม่ โดยถ่วงเวลาไม่จ่ายเงินรายได้ประจำปี^{๒๖}
ในประเด็นนี้ไม่มีหลักฐานอื่นมายืนยันสนับสนุน
ว่าจริงหรือไม่ แต่ก็อยู่ในข่ายของความ
เป็นไปได้ซึ่งความเป็นไปได้นี้มีมากขึ้นเมื่อ
พิจารณาถึงการกระทำที่ Crawford ปฏิบัติ
ต่อสุลต่านหลังจากการทำสนธิสัญญาแล้ว
เช่นเข้าไปยุ่งเกี่ยวปลดปล่อยบริวารและทาส

^{๒๕} ตำแหน่ง Temenggong เป็นตำแหน่งข้าราชการชั้นสูงประจำราชสำนักดั้งเดิมของชาวมาเลย์
มีหน้าที่ดูแลกิจการทั่วไปภายในพระนคร และเช่นเดียวกับตำแหน่งขุนนางในสมัยโบราณมักจะได้รับผลตอบแทน
ให้ปกครองดูแลหัวเมืองบางแห่งด้วย ในช่วงที่อังกฤษให้ความสนใจต่อสิงคโปร์ Temenggong ของราชวงศ์
มาเลย์ที่ Johore Riau ได้มา “กินเมือง” ที่สิงคโปร์จึงมีสิทธิในการต่อรองกับอังกฤษด้วย แม้ว่าอำนาจสูง
สุดจะยังคงเป็นของสุลต่านก็ตาม

^{๒๖} “เรื่องของอับดุลเลาะห์” หน้า ๑๕๒

ของสุลต่าน และเมื่อสุลต่านต่อต้านการตัดถนนผ่านเข้าไปในที่ของพระองค์ Crawford ได้สั่งให้ทหารรื้อกำแพงและทำถนนต่อไปจนเสร็จ ในกรณีนี้ถ้าผู้เล่ามิใช่ผู้ที่นิยมชมชอบอังกฤษเช่นอับดุลเลาะห์ ก็คงจะไม่สามารถเล่าได้อย่างปราศจากความรู้สึกถึงที่อับดุลเลาะห์บรรยายไว้ว่า

เมื่อสุลต่านเห็นว่าได้มีการใช้กำลัง (เข้ารื้อกำแพงและทำถนน) พระองค์ก็ไม่พูดอะไรอีกต่อไป เพราะตระหนักว่าไม่ได้มีอำนาจและสิทธิอะไรในดินแดนสิงคโปร์แห่งนี้ มีคำกล่าวของชาวมาเลย์ว่า เสือจะนำกลั้วที่เขี้ยวเล็บ เมื่อหมดเขี้ยวเล็บก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่คนจะกลัว ความเดือดร้อนของสุลต่านเป็นเพียงเรื่องเล็กๆ ที่ไม่สลักสำคัญในสายตาของคนผิวขาว^{๒๑}

อาจจะพิจารณาได้ว่าข้อตกลงที่ผู้นำพื้นเมืองทำกับอังกฤษนั้นยุติธรรมดีแล้ว เพราะต่างก็ได้ผลประโยชน์ที่ต้องการ แต่ถ้าอ่าน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ต่อไปจะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำพื้นเมืองและอังกฤษไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในลักษณะถ้อยที

ถ้อยอาศัยเช่นนี้เสมอไป อังกฤษมิได้รู้ร่อที่จะใช้วิธีอย่างอื่น โดยเฉพาะการใช้กำลังในกรณีที่มีการประนีประนอมไม่ได้ผล ตัวอย่างในเรื่องนี้คือสงครามที่ทำกับแคว้นนานิง (Nanling) ซึ่งอับดุลเลาะห์เฝ้าถึงในตอนท้ายของเรื่อง^{๒๒} นานิงเป็นแคว้นเล็กๆ อยู่ติดกับมะละกาซึ่งเคยอยู่ใต้การครอบครองของดัตช์ และได้รับการถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมะละกา เมื่ออังกฤษปกครองมะละกา ข้าราชการบางคนจึงได้พยายามอ้างสิทธิเหนือนานิงด้วย ทำให้เกิดขัดแย้งกับ Abdul Sayid ผู้นำของนานิงผู้ซึ่งประกาศความเป็นอิสระของแคว้นนี้ ระหว่างที่อังกฤษกำลังค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับดินแดนนี้การสู้รบแบบกองโจรจากฝ่ายมาเลย์ก็ดำเนินไปอย่างได้ผล จนอังกฤษต้องส่งกองทัพไปปราบปรามถึงสองครั้งในปี ค.ศ. ๑๘๓๑ และ ๑๘๓๔ จึงสามารถบังคับให้ Abdul Sayid ยอมจำนนได้ อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าโดยส่วนรวมแล้วอังกฤษมิได้มีนโยบายที่จะทำสงครามกับผู้นำพื้นเมืองมากเท่ากับการใช้วิถีทางทางการทูตและการเมืองเข้าถึงอำนาจจากผู้นำพื้นเมืองมาสู่ตนเอง สิ่งนี้จะเป็นสิ่งที่ผู้นำชาวมาเลย์

๒๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖-๑๕๗

๒๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑-๒๒๘

จะต้องประสบใน ระยะเพียงไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า สำหรับในต้นศตวรรษที่ ๑๙ การวางรากฐานอิทธิพลทางการค้าและการเมืองของอังกฤษในบริเวณคาบสมุทรมาลายู และผลกระทบต่อนานะของผู้นำพื้นเมืองที่มีส่วนมาเกี่ยวข้องกันกับอังกฤษ เป็นลักษณะเด่นทางการเมืองซึ่ง “เรื่องของอับดุลละฮ์” มีส่วนสะท้อนให้เห็นได้

เมื่อฐานอำนาจทางการเมืองถูกวางลงแล้ว สิ่งก็ตามมาคือการจัดระเบียบและรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อก่อให้เกิดการขยายตัว แม้ว่าแหล่งชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นในรูปแบบของเมืองท่าและตลาดการค้าจะไม่ใช่ว่าจะแปลกใหม่สำหรับโลกมาเลย์ แต่ศูนย์กลางการค้าที่ถูกควบคุมโดยชาวตะวันตกและดำเนินกิจกรรมการค้าเพื่อความต้องการและเพื่อผลประโยชน์ของผู้ครอบครองชาวตะวันตกอย่างสมบูรณ์แบบเช่นที่สิงคโปร์ เป็นสิ่งที่แตกต่างจากศูนย์กลางอื่นๆ ที่เคยเกิดขึ้นในบริเวณคาบสมุทรมาลายู (มะละกาภายใต้การปกครองของโปรตุเกส และดัตช์ไม่ได้ถูกส่งเสริมให้มีการขยายตัวทางการค้ามากเท่าที่สิงคโปร์ ดัตช์เองไม่ได้ถือว่ามะละกาเป็น

ศูนย์กลางการค้าหลักเมื่อเทียบกับปัตตาเวีย) ความแตกต่างสำคัญประการหนึ่ง คือบทบาททางเศรษฐกิจของกลุ่มชาวจีนซึ่งเติบโตควบคู่กันไปกับการขยายตัวของสิงคโปร์ จนเกิดเป็นองค์กรทางการค้าที่มีรูปแบบเฉพาะตัวได้แก่รูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งเอื้อผลประโยชน์และพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างพ่อค้าและนายทุนชาวตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีน ความสัมพันธ์นี้บางครั้งเรารู้จักกันในนามของ ‘Compradore system’ นักเดินทางชาวอังกฤษผู้หนึ่งได้บรรยายถึงภาระหน้าที่ของชาวจีนที่ทำหน้าที่เป็น ‘คอมปราดอร์’ ซึ่งเป็นเสมือนคนกลางที่เชื่อมโยงระหว่างชาวตะวันตกและคนพื้นเมือง ดังนี้

....พ่อค้าชาวยุโรปตามเมืองท่าแถบตะวันออกเกือบทั้งหมดจำเป็นที่จะต้องจ้างคอมปราดอร์ชาวจีน.....ผู้ซึ่งไม่เพียงแต่ซื้อขายให้กับบริษัทแต่ยังรับผิดชอบเกี่ยวกับน้ำหนักและเนื้อของเงินที่นำมาเป็นเงินตราซื้อขาย คอมปราดอร์เป็นผู้จ้างวานกรรมกรขนถ่ายสินค้า เป็นนายหน้าและยังมีประโยชน์ในการประเมินสถานะทางการเงินของบริษัทห้างร้านจีนอื่นๆ^{๒๘}

^{๒๘} T. Thomson, *The Straits of Malacca, Indochina and China* (London : 1975) pp. 12-13.

คอมปราดอร์ชาวจีนเหล่านี้จะมีขายงานติดต่อกับพ่อค้าชาวจีนอื่นๆ ซึ่งเดินทางติดต่อกับชายกับชาวพื้นเมืองนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิต กล่าวได้ว่าสินค้าที่ออกจากเมืองท่าสิงคโปร์ไปนั้นไม่มีเลยที่จะไม่เคยผ่านมือของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนมาแล้ว ชาวจีนสามารถสร้างชายงานที่มีประสิทธิภาพเพราะมีการควบคุมด้วยระบบสำคัญสองระบบคือระบบเครือญาติ และ สมาคมหรือ “กงสี” ของชาวจีนแต่ละเผ่าและภาษาพูด^{๓๐}

อย่างไรก็ตามได้หมายความว่ามิเพียงกลุ่มชนสองกลุ่มเท่านั้นที่มีบทบาททางการค้าในความเป็นจริงสิงคโปร์ก็เคยเช่นเดียวกับชุมชนการค้าอื่นๆ ตามเมืองท่าที่กลุ่มชนหลายเชื้อชาติปะปนรวมกันอยู่ ทั้งที่เป็นชาวตะวันตก ชาวพื้นเมืองเช่นพวกบูกิสนักเดินเรือกลุ่มสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวอินเดียจากบริเวณต่างๆ ชาวจีน และ

อาหรับเป็นต้น ในด้านของชาวจีนเอง การก่อตัวของชุมชนชาวจีนในแหล่งการค้าก็มีใช้เรื่องแปลกใหม่ ในระยะแรกมีการตั้งหลักแหล่งของชาวจีนอันยาวนานจนเกิดเป็นชุมชนที่รู้จักกันดีในนามของชาวจีนบาบา (Baba Chinese) คือกลุ่มชาวจีนครึ่งชาติที่มีลักษณะวัฒนธรรมผสมระหว่างจีนกับมาเลย์พื้นเมือง แต่การเติบโตของชุมชนชาวจีนในสิงคโปร์มีลักษณะพิเศษ เพราะมีการขยายตัวอย่างมากในจำนวน ประกอบด้วยกลุ่มผู้อพยพมาใหม่จากจีนแผ่นดินใหญ่ และมีการขยายตัวของบทบาททางเศรษฐกิจซึ่งในสิงคโปร์มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในด้านการค้า แต่จะขยายตัวไปสู่ระบบการผลิต ได้แก่ชาวจีนที่เข้ามาทำการเพาะปลูกโดยเฉพาะทำไร่พริกไทย สิ่งเหล่านี้ทำให้รูปแบบและบทบาทของชุมชนชาวจีนที่สิงคโปร์โดดเด่นออกมากกว่าชุมชนอื่นๆ^{๓๑}

^{๓๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการค้าที่สิงคโปร์และบทบาททางการค้าของชาวจีนได้จาก Wong Lin Ken, "Singapore : Its Growth as an Entrepot Port, 1819-1941," *Journal of South East Asian Studies* Vol. IX, No. 1, March 1978.

^{๓๑} สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างและลักษณะของชุมชนชาวจีน รวมทั้งบทบาทในด้านการผลิต โปรดดู Victor Purcell, *The Chinese in Malaya*. (London, 1948 : Reprinted. Kuala Lumpur, 1967); J.C. Jackson, *Planters and Speculators : Chinese and European Enterprise in Malaya, 1886-1921* (Kuala Lumpur, 1968). C. Trocki, *Prince of Pirates : The Temenggongs and The Development of Johor and Singapore 1784-1885*. (Singapore 1979)

การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของชาวจีนทำให้เกิดปัญหาในการควบคุม ในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๙ กำลังพลของอังกฤษที่จะดูแลความสงบเรียบร้อยในอาณานิคมมีเพียงจำนวนน้อย การจัดการควบคุมกลุ่มชนต่าง ๆ มักจะทำด้วยความยากลำบากอยู่แล้ว วิธีที่ใช้กันแพร่หลายในอาณานิคมของชาวตะวันตกคือระบบที่จัดตั้งนำมาเผยแพร่ที่เรียกว่า Kapitan System คือให้หัวหน้าของแต่ละชุมชนจัดการปกครองตนเอง รับผิดชอบต่อความสงบเรียบร้อยและทัศนคติความภายในชุมชน อับดุลเลาะห์เองได้กล่าวถึงการปกครองชุมชนต่าง ๆ ในมะละกาโดยมี 'Kapitan' ของแต่ละกลุ่มดูแล^{๓๒}

อย่างไรก็ตามสำหรับกลุ่มชาวจีนองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมคนได้แก่สมาคมลับซึ่งก่อกำเนิดเป็นองค์กรทางการเมืองในจีนแผ่นดินใหญ่ (เพื่อต่อต้านราชวงศ์แมนจู) แต่มักจะกลายสภาพเมื่อมาปรากฏอยู่ในบริเวณอื่น ในทางทฤษฎีสมาคมลับของชาวจีนอาจจัดได้ว่าเป็นองค์กร

ที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนอพยพให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่เป็นศูนย์รวมทางสังคมให้แก่ผู้ที่พลัดบ้านเมืองมา แต่ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น สมาคมลับได้กลายเป็นองค์กรที่จะหาผลประโยชน์จากการบังคับให้ชาวจีนอพยพเข้าเป็นสมาชิกในหลาย ๆ แห่งยังกลายเป็นแหล่งรวมอันธพาลที่สามารถทำผิดกฎหมายได้อย่างไม่เกรงกลัว ในกรณีที่มีสมาคมลับของชาวจีนหลายแห่งอาจมีความขัดแย้งและแย่งชิงความเป็นใหญ่ในพื้นที่จนเกิดเป็นการจลาจลขึ้นได้^{๓๓}

ใน "เรื่องของอับดุลเลาะห์" ผู้เขียนได้เล่าถึงสมาคมลับ Thian Tai Huey ในสิงคโปร์ซึ่งเขาได้มีโอกาสไปแอบดูพิธีการสาบานตัวเป็นสมาชิกโดยการชักนำของเพื่อนชาวจีน อับดุลเลาะห์ได้เป็นประจักษ์พยานว่าได้มีการส่งมาชาวจีนที่ปฏิเสธไม่ยอมเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมในคราวนี้ด้วย^{๓๔} ช่วงระยะที่อับดุลเลาะห์ได้เข้าไปรู้เห็นพิธีกรรมของสมาคม (ประมาณ ค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๒๕) เป็นระยะที่สมาคมลับชาวจีนในสิงคโปร์ก่อ

^{๓๒} "เรื่องของอับดุลเลาะห์" หน้า ๕๗

^{๓๓} W.L. Blythe, *The Impact of Chinese Secret Societies in Malaya* (London, 1969)

^{๓๔} "เรื่องของอับดุลเลาะห์" หน้า ๑๘๖

ความไม่สงบขึ้นเป็นประจำ มีทั้งการปล้นสะดม บ้านบุคล รันค้าและเรือสินค้า การปราบปรามสมาชิกของสมาคมทำได้ด้วยความยากลำบากเพราะความลึกลับซับซ้อนของที่หลบซ่อน และความช่วยเหลือที่คนจีนถูกบังคับให้ให้แก่สมาชิกของสมาคม จะเห็นว่าความแข็งแกร่งของสมาคม อยู่ในระดับที่สามารถเข้าแย่งตัวนักโทษออกจากที่คุมขังไปได้ทีเดียว^{๓๕}

อับดุลเลาะห์ได้กล่าวคำหิขัรชาการอังกฤษที่ไม่ปฏิบัติการกวาดล้างสมาคมลับชาวจีนนี้อย่างจริงจังโดยเฉพาะ John Crawford ข้าราชการผู้ซึ่งอับดุลเลาะห์ไม่ค่อยชอบหน้าเท่าไรนัก ในตอนท้ายของเรื่อง อับดุลเลาะห์ได้กล่าวทำนองแก้ตัวให้ Crawford ว่าคงจะรอให้มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมภายในให้ดีขึ้นก่อนที่จะได้เข้าไปถึงแหล่งของสมาคมลับ และปราบปรามได้โดยง่าย (ซึ่งอาจจะเป็นการพูดเพื่อประจบ)

ถ้าอับดุลเลาะห์ไม่ได้ตั้งใจพูดประจบและถ้าเขามีอายุยืนยาวมาจนถึงปลายศตวรรษที่ ๑๙ เขาก็จะได้รับรู้ว่าปัญหาที่เกี่ยวกับสมาคมลับของชาวจีนนั้นซับซ้อนเกินกว่าที่เขาเข้าใจ สมาคมลับของชาวจีนไม่เพียงแต่

จะดำรงอยู่ต่อมาอีกหลายทศวรรษ แต่ยังเพิ่มบทบาทและอำนาจขึ้นอีกโดยเฉพาะเมื่อชาวจีนจำนวนมากอพยพมาเป็นกรรมกรเหมืองแร่ที่บุกตามบริเวณรัฐมาเลย์ต่าง ๆ บนคาบสมุทรมาลายู อาจกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของสมาคมลับชาวจีนเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับโดยนัยของรัฐซึ่งในที่นี้ได้แก่ผู้ปกครองชาวอังกฤษต่ออำนาจทางการเมืองและการยอมรับว่ารัฐไม่มีกำลังพล ไม่มีความชำนาญ (เช่นในด้านภาษา) พอที่จะเข้าควบคุมกลุ่มชนชาวจีนได้ด้วยตัวเองประการหนึ่ง และเป็นการยอมรับที่จะไม่ทำในสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อฐานอำนาจของผู้นำชาวจีนซึ่งตั้งอยู่บนความสามารถที่จะควบคุมชุมชนชาวจีนเอาไว้ได้อีกประการหนึ่ง

สิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจเป็นพื้นฐานก็คือความจริงที่ว่ากระบวนการขยายอิทธิพลของชาวตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกระบวนการที่ใช้เวลา ในกรณีของอังกฤษแม้ว่าจะได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งครอบครองส่วนของดินแดนนี้ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๙ แต่การเติบโตของกระบวนการปกครอง และการกระจายของทุนจากตะวัน

ตกยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดจนกระทั่งอีกราวหนึ่งศตวรรษต่อมา ในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ เราจะเห็นการกระชับอำนาจทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจของอังกฤษและทุนนิยมตะวันตก แต่ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ อังกฤษยึดถือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจของชุมชนชาวจีนว่ามีความสำคัญพอที่จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวิถีทางการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น การขยายบทบาททางเศรษฐกิจการค้าของชาวจีนจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ อีกประการหนึ่งของบริเวณคาบสมุทรมาลายูซึ่ง “เรื่องของอัปคูลเลาะห์” มีส่วนสะท้อนให้เห็นได้

เมื่อได้พูดถึงเนื้อหาและอดีตที่วรรณกรรมชิ้นนี้มีส่วนสะท้อนให้เห็นแล้ว คำถามสุดท้ายที่เหลืออยู่คืออะไรที่เป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่ใน “เรื่องของอัปคูลเลาะห์” งานเขียนเรื่องนี้มีจุดยืนในด้านแนวความคิดสองประการโดยเน้นในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเข้ามาอิทธิพลของชาวตะวันตกประการหนึ่ง กับเสนอแนวความคิดซึ่งก็แสดงออกถึงอิทธิพลตะวันตกที่ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นหมายถึงความก้าวหน้าอีกประการหนึ่ง ทศนคติทั้งสองประการได้กลายมาเป็นข้อจำกัดที่สำคัญของงานเขียนชิ้นนี้

๓

ในแนวความคิดแรก การที่อัปคูลเลาะห์เน้นในเรื่องของความเปลี่ยนแปลง (ความเสื่อมสลายของโลกเก่าและการเกิดโลกใหม่) ทำให้ “เรื่องของอัปคูลเลาะห์” ขาดการแสดงออกถึงความสืบเนื่องบางประการของอดีตที่มีอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะเห็นได้เด่นชัดกว่า มองในแง่ของกาลเวลาที่ยาวนานแล้วจะเห็นว่า การปรับตัวของโลกมาเลย์ต่อการเข้ามามีอิทธิพลของอังกฤษในศตวรรษที่ ๑๙ ไม่ใช่ประสบการณ์ใหม่แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะโลกมาเลย์ในอดีตก็มีความจำเป็นที่จะตอบสนองต่ออิทธิพลต่าง ๆ จากภายนอกอยู่ตลอดเวลา ชุมชนการค้าใหญ่ย่อยและอาณาจักรต่าง ๆ บนคาบสมุทรมาลายูรับแบบอย่างวัฒนธรรมฮินดู พุทธจีน และ อิสลาม เข้ามาหล่อหลอมสังคมในระยะเวลาต่าง ๆ กัน ความสามารถในการปรับตัวนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการคงอยู่ของสังคมและเผ่าพันธุ์ ในแง่นี้ ความพร้อมของผู้นำพื้นเมืองมาเลย์ที่จะต่อรองประนีประนอมกับจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยเฉพาะกับอังกฤษ ก็เป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับนโยบายทางการทูตของอาณาจักรมาเลย์ในยุคก่อน เช่นการที่ผู้นำมะละกายินยอมสวามิภักดิ์ต่อจีน

เพื่อป้องกันการรุกรานของอาณาจักรอื่นในบริเวณใกล้เคียง เช่น อาณาจักรมัชปาหิต และอยุธยาเป็นต้น

ความสำคัญของศตวรรษที่ ๑๙ จึงไม่ได้อยู่ที่ “ความเปลี่ยนแปลง” มากเท่ากับ “ระดับของการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ ๑๙ นี้ก็เป็นลักษณะโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในโลกอยู่แล้ว ความก้าวหน้าทางวิทยาการเช่น การเดินเรือ การสื่อสาร ช่วยย่นระยะทางระหว่างซีกโลกตะวันตกและตะวันออกทำให้ทั้งสองส่วนเข้ามาเกี่ยวพันกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น คาบสมุทรมาลายูในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศก็ย่อมจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในแวดวงการค้าของโลกอย่างรวดเร็วกว่าบริเวณอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่แล้ว อับดุลเลาะห์ได้พูดถึงวิทยาการที่ทันสมัย เช่น แท่นพิมพ์ เรือกลจักรไอน้ำ ตะเกียงน้ำมันก๊าด รถไฟและอุโมงค์ใต้ดินซึ่งเขาได้เห็นหรือเรียนรู้จากเพื่อนชาวอังกฤษอีกทอดหนึ่ง ในเมื่อความเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตต่าง ๆ ได้ถูกถ่ายทอดมาสู่โลกมาเลย์อย่างรวดเร็วและมากมายเช่นนั้น การที่อับดุลเลาะห์จะมองว่าอดีตกับปัจจุบันกำลังจะขาดออกจากกัน ซึ่งถึง

แม้จะเป็นแนวความคิดด้านเดียวและอาจจะไม่ให้ภาพพจน์รวมของโลกลาเลย์ที่ถูกต้องนัก ก็เป็นแนวความคิดที่ไม่น่าแปลกใจและพอที่จะเข้าใจได้

ทัศนคติของอับดุลเลาะห์ที่ถูกโจมตีมากกว่าคือในส่วนที่มองว่าความเปลี่ยนแปลงคือความก้าวหน้า แนวความคิดเช่นนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ไม่มีอิทธิพลต่อชาวมาเลย์ร่วมสมัยเท่าที่ควร เพราะเป็นลักษณะความคิดแบบตะวันตกซึ่งขัดแย้งกับคตินิยมของชาวมาเลย์ ซึ่งยึดมั่นในวิถีทางที่มีมาในอดีต ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ผู้เขียนได้กล่าวตำหนิเพื่อนร่วมชาติของเขาอย่างรุนแรงที่ไม่ยอมก้าวออกจากอดีตและยอมรับความเปลี่ยนแปลง ในข้อความตอนหนึ่ง เขากล่าวว่า

ข้อเสียอีกอย่างหนึ่งที่พบได้ในชาวมาเลย์ คือ ไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงแนวความคิดให้ทันสมัย...คนมาเลย์จะปฏิเสธอย่างเด็ดขาดที่จะเลิกลืบลือความเชื่อเก่าๆ ที่มีมาในอดีต จริงๆ แล้วไม่ใช่ข้ออ้างทางศาสนาที่ทำให้ชาวมาเลย์ต้องยึดติดอยู่กับธรรมเนียมที่ไร้ค่า และซึ่งทำให้พวกเขาทงุโง่และเชื่อในสาย

ตาของคนชาติอื่น ไม่ได้เป็นการผิดตรงไหนที่จะเลิกระรมนิยมล้าหลังที่ไม่ได้ให้ประโยชน์อะไร แต่เพราะความหัวโบราณของคนมาเลย์เท่านั้นที่ทำให้ยึดถืออยู่เพียงเพราะเหตุผลที่ว่าเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ^{๓๖}

นอกจากจะกล่าวโจมตีวิถีทางแบบเก่าแล้ว อับดุลเลาะห์ยังทำให้ยุคใหม่ของตนเองและเพื่อนพ้องชาวมาเลย์ต้องถอยห่างออกจากกันไปอีก โดยการแสดงความชื่นชมอย่างเปิดเผยต่อความก้าวหน้าของอังกฤษและสิ่งแปลกใหม่ในโลกตะวันตก นักวิชาการในปัจจุบันซึ่งศึกษาถึงความขัดแย้งในทัศนคติมองอับดุลเลาะห์ว่าไม่ใช่ตัวแทนที่แท้จริงของชาวมาเลย์ A. H. Johns กล่าวถึง “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ว่าไม่ใช่รูปแบบของวรรณกรรมมาเลย์ แต่เป็นวรรณกรรมที่เขียนเป็นภาษามาเลย์ เขาอธิบายว่า

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๑๑

^{๓๗} A. H. Johns, “The Turning Image : Myth and Reality in Malay Perceptions of the Past” in Anthony Reid and David Merr (eds) **Perceptions of the Past in Southeast Asia**. (Singapore, 1979), p 63.

^{๓๘} B.W. Andaya and V. Matheson, “Islamic Thought and Malay Tradition” in Anthony Reid and David Merr (eds.) **Perceptions of the Past in Southeast Asia**.

อับดุลเลาะห์.....เขียนอัตชีวประวัติเพื่อตอบสนองต่อชาวอังกฤษ ที่ให้การสนับสนุน แต่เขาเขียนให้ใครอ่าน....? อัตชีวประวัติและทัศนคติที่เขาแสดงออกในนั้นจะไม่ใช่ที่เข้าใจสำหรับคนเชื้อชาติมาเลย์ การยอมรับอย่างชื่นชมต่อความคิดแบบเสรีนิยม และความก้าวหน้าซึ่งเขามองว่าแรฟเฟิลส์เป็นตัวแทนนั้น ถ้าไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านก็อาจจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ในความเป็นจริง งานเขียนชิ้นนี้เขาเขียนให้กับชาวอังกฤษ และคนลักษณะเดียวกับตัวเขา เป็นการสร้างวรรณกรรมในภาษามาเลย์ ให้กับ....คนที่ไม่ใช่ชาวมาเลย์^{๓๗}

ในบทความอีกชิ้นหนึ่ง Andaya และ Matheson เปรียบเทียบแนวความคิดของอับดุลเลาะห์กับทัศนคติของผู้เขียน **Tuhfat al-Nafis** ซึ่งผู้วิจารณ์ทั้งสองเห็นว่าเป็นตัวแทนที่แท้จริงของความเป็นมาเลย์^{๓๘} ใน

Tuhfat al-Nafis Raja Ali Haji ผู้เขียนได้พูดถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร Johore-Riau ในศตวรรษที่ ๑๘ และพยายามอธิบายความเสื่อมสลายที่ตามมาว่าเป็นเพราะผู้นำไม่ได้ยึดรูปแบบประเพณีปฏิบัติดั้งเดิมที่เป็นพื้นฐานของความรุ่งเรืองนั้นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ปล่อยให้ความทะเยอทะยานมีอำนาจเหนือความเกรงกลัวและเคารพบูชาต่อพระอัลเลาะห์ผู้เป็นเจ้า เพราะฉะนั้นสิ่งที่ได้รับการเน้นใน **Tuhfat** คือศาสนาและประเพณีนิยม Andaya และ Matheson ได้วิจารณ์ว่า Raja Ali Haji พยายามตอบปัญหาเดียวกับที่อับดุลเลาะห์ได้นำเสนอ คือการเผชิญหน้าของสังคมมาเลย์ต่อวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ถูกนำมาเผยแพร่โดยชาวตะวันตกแต่ด้วยทัศนคติที่แตกต่าง โดยมองว่าวิถีทางใหม่ ๆ นั้นเป็นอันตรายต่อสังคมมาเลย์ การเปลี่ยนแปลงจากประเพณีนิยมจะทำให้สังคมเสื่อมสลายได้เร็ว เพราะแบบอย่างที่ดีจากอดีตจะถูกปล่อยปละละเลย การเรียนรู้เกี่ยวกับอดีตจึงเป็นความจำเป็นเพื่อให้เป็นแบบอย่างของปัจจุบัน และนั่นคือแรงบันดาลใจที่อยู่เบื้องหลัง **Tuhfat al-Nafis**^{๓๕}

อับดุลเลาะห์ก็คงจะไม่ปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าเขาเป็นผู้ที่ชื่นชมต่อความเป็นอังกฤษเท่า ๆ กับที่เขาปฏิเสธไม่ได้ว่า เขาเป็นชาวมาเลย์เชื้อสายอาหรับ-อินเดียน ไม่ใช่ชาวมาเลย์แท้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การที่จะมองว่าอับดุลเลาะห์ไม่สามารถเป็นตัวแทนของชาวมาเลย์ หรือไม่ได้มีความเป็นมาเลย์ จะเป็นการมองที่ผิดพลาดมาก ข้อเขียนที่ปรากฏอยู่ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนได้ว่าเขามีความรู้สึกเป็นชาวมาเลย์โดยสมบูรณ์เท่า ๆ กับความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นจริงใจต่อความเป็นมุสลิม ถึงแม้ว่าอับดุลเลาะห์จะเกี่ยวข้องพบบปะกับมิชชันนารีเป็นจำนวนมากตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งยังมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับคริสต์ศาสนา แต่ไม่เคยมีปรากฏในตอนใดของ “เรื่องของอับดุลเลาะห์” ที่เขานำเอาแนวความคิดจากศาสนาอื่นมาเปรียบเทียบหรือตั้งคำถามต่อตนเองเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและความเป็นมุสลิม

ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ความนิยมชมชอบที่อับดุลเลาะห์มีต่อชาติตะวันตกก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะเหยียดหยามความเป็นมาเลย์ สิ่งที่เขาเรียกร้องต่อชาวมาเลย์ไม่ใช่

ให้ลอกเลียนแบบหรือเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เป็นแบบตะวันตก แต่เป็นการเรียกร้องให้ชาวมาเลย์รับรู้และยอมรับว่ายังมีสังคมอื่นในโลกที่มีความเจริญก้าวหน้ามากกว่า เพื่อที่ชาวมาเลย์จะได้นำสิ่งที่ได้ตระหนักกลับมามองหาข้อบกพร่องของตนเองเพื่อปรับปรุงต่อไป เพราะฉะนั้น สิ่งที่อับดุลเลาะห์ต้องการคือต้องการจะได้เห็นสังคมมาเลย์เป็นสังคมที่แข็งแกร่งขึ้น เพราะได้เลือกแต่เฉพาะแบบแผนประเพณีส่วนที่ดี และละทิ้งความเชื่อที่มลายูไร้สาระไป เราคงจะไม่สามารถหาคำอธิบายถึงทัศนคติของอับดุลเลาะห์ได้ดีเท่ากับคำพูดของเขาเองที่ว่า

มนุษย์ได้ถูกสร้างขึ้นจากองค์พระอัลเลาะห์ผู้เป็นเจ้าของให้เป็นสัตว์ประเสริฐ สามารถคิด สามารถใช้ความฉลาดหลักแหลม และการพิจารณาตัดสิน จึงเป็นการสมควรมิใช่หรือที่จะใช้ความสามารถเหล่านั้น เราควรจะใช้ความสามารถในการแยกแยะ เลือกสรรแต่เฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์และปฏิเสธสิ่งที่นำมาซึ่งความชั่วร้าย^{๔๐}

ความชั่วร้ายที่สำคัญที่สุดในสายตาของอับดุลเลาะห์คือความไม่รู้หนังสือและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่รู้ภาษามาเลย์ซึ่งในที่นี้หมายความว่า ไม่สามารถอ่าน เขียน และใช้ภาษาของตนให้ถูกต้องได้ อับดุลเลาะห์ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายที่สุดของชนชาติ ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในอีกตอนหนึ่งว่า

มีชนชาติใดในโลกนี้อีกบ้างที่ล้มภาษาของตนเองถึงขนาดที่ไม่ตั้งสถานที่ทำการสอนภาษาไว้เลย เห็นจะมีแต่คนมาเลย์เท่านั้นที่ไม่สนใจในภาษาของตน....มันเป็นเรื่องที่ต้องหรือที่คนเป็นร้อยเป็นพันเติบโตขึ้นโดยที่ไม่สามารถอ่านเขียนและทำเลขง่าย ๆ มันเป็นเรื่องที่น่าสมเพชในสายตาของชนชาติอื่นที่สามารถจะโกงชาวมาเลย์ในการชั่งตวงวัด และในกรณีอื่นๆ ที่มีการเขียนเข้ามาเกี่ยวข้อง^{๔๑}

โลกทรรศน์แห่งความขัดแย้งระหว่างสิ่งเก่าและใหม่ที่เกิดขึ้นกับอับดุลเลาะห์ จึงส่งผลให้เขาหันกลับมามองสังคมดั้งเดิมของตนเองอย่างวิเคราะห์ และพยายามของหาหน

^{๔๐} เรื่องของอับดุลเลาะห์ หน้า ๒๓๒.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๓๓.

ทางที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นความภาคภูมิใจของตัวเขาเองและชนชาติเมื่อจะต้องเปรียบเทียบกับชาติอื่นๆ ข้อเขียนที่ปรากฏใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” จึงสามารถชี้ให้เห็นถึงลักษณะการตอบสนองอย่างหนึ่งซึ่งคนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีต่อการเข้ามาปรากฏตัวของชาวตะวันตก ต่ออำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ชาวตะวันตกได้แสดงออก และต่อแนวความคิดวิถีชีวิตใหม่ๆ ที่ติดตามชาวตะวันตกเข้ามาภายใต้ความชื่นชมที่อับดุลเลาะห์มีต่อชาวตะวันตกอาจจะแอบแฝงความรู้สึกเกรงมากกว่าที่เจ้าตัวจะยอมรับก็เป็นได้ อับดุลเลาะห์อาจจะมีความรู้สึกไม่แตกต่างไปจาก Raja Ali Haji ว่าการเข้ามาของชาวตะวันตกเป็นการท้าทายที่สำคัญต่อสังคมพื้นเมือง แต่เขาเลือกที่จะพบการท้าทายนั้นด้วยการยอมรับและปรับตัวในขณะที่ชาวมาเลย์อื่นๆ อาจจะเลือกที่จะถอยหลังสู้ถืก ในความสับสนวุ่นวายของระยะต้นศตวรรษที่ ๑๙ ก็คงจะบอกได้ยากว่าใครเป็นฝ่ายผิดและถูก

ในแง่ของการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ เราอาจมองการพบปะระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออกที่ปรากฏอยู่ใน “เรื่องของอับดุลเลาะห์” และผลกระทบต่อโลก

ทรรศน์ของผู้เขียนว่าเป็นสิ่งที่สังคมพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ มีประสบการณ์ร่วม ต้นศตวรรษที่ ๑๙ เป็นระยะที่พม่า ไทย เวียดนาม และกลุ่มเกาะต่างก็ต้องเผชิญกับการปรากฏตัวของชาติตะวันตกที่มีเป้าหมายของการขยายอิทธิพลและแสวงหาผลประโยชน์ในดินแดนแถบเอเชียอย่างเห็นได้ชัด เราอาจหันกลับมาพิจารณาประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเริ่มเป็นระยะเวลาที่มีการพบปะติดต่อกับชาติตะวันตกอีกครั้งหลังจากที่ได้ว่างเว้นมานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ตั้งแต่องค์ทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎและทรงผนวช ในด้านหนึ่งทรงศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับโลกตะวันตกและวิทยาการใหม่ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงมีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงสังคมดั้งเดิมให้บริสุทธิ์ เช่นการจัดตั้งธรรมยุติกนิกายเป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าทั้งในกรณีของไทยและกรณีที่เราเห็นได้จาก “เรื่องของอับดุลเลาะห์” โลกใหม่ที่จะถูกสร้างขึ้นไม่จำเป็นจะต้องประกอบด้วยสิ่งใหม่ทั้งหมด แต่อาจจะประกอบด้วยลักษณะที่สืบเนื่องกับอดีตที่ถูกนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับตัวแปรใหม่ที่เกิดขึ้นก็เป็นได้ ●